

НАУКОВИЙ ВІСНИК

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. К.Д. УШИНСЬКОГО**

(ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ)

№ 5-6

Видається з грудня 1997 року

Одеса

ПНПУ ім. К.Д. Ушинського

2010

6. Лейси Дж. И. Соматические состояния и стресс: некоторый пересмотр теории активации. Психологический стресс / Дж. И. Лейси. – Рига : Медицина, 1978. – 69 с.

7. Эпили Г. Психологический стресс / Г. Эпили, Р. Трамбл. – Л. : Наука, 1979. – 71 с.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ПЕРШОЧЕРГОВЕ ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ)

УДК 378.147:811.111

Орлова Н.В.

У статті розглядаються різні підходи науковців стосовно визначення поняття «комунікативна компетенція», її складу і місця у процесі навчання іноземним мовам. Ключові слова: комунікативна компетенція, іноземна мова, вивчення іноземної мови, оволодіння іноземною мовою.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ КАК ПЕРВООЧЕРЕДНОГО ЗАДАНИЯ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ (НА ОСНОВЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА)

Орлова Н.В.

В статье рассматриваются различные подходы ученых в вопросах определения понятия «коммуникативная компетентность», его состава и места в процессе обучения иностранным языкам. Ключевые слова: коммуникативная компетентность, иностранный язык, изучение иностранного языка, овладение иностранным языком.

DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE AS THE IMPORTANT AIM OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION (BASED ON FOREIGN LANGUAGE LEARNING)

Orlova N.V.

The article deals with different approaches as for the definition of the concept "communicative competence", its components and role in the process of foreign language learning. Key words: communicative competence, foreign language, foreign language learning, language acquisition.

Актуальність. У формуванні особистості одним із потужних засобів визнане вивчення іноземної мови. До того ж, сам процес оволодіння іноземними мовами сприяє реалізації основного завдання сучасної вищої школи — підготовці кваліфікованого, гнучкого, конкурентоспроможного фахівця. Система навчання іноземних мов не як мовної спеціальності, а як мови професійного спрямування може створити умови, що сприятимуть становленню готовності студента до саморозвитку та творчості через набуття ним лінгвістичної, комунікативної та соціокультурної компетенції. Попри наявність певної кількості праць, присвя-

чених висвітленню питань змістового наповнення поняття «комунікативна компетенція», таких провідних науковців, як Бех І., Горыка О., Жижицька Л., Лещенко Г., Мацюк О., Паламар Л., Федоренко Ю. та інших, існує необхідність розглядати цю тему з точки зору процесів вивчення іноземних мов з зачуттям останніх доборок як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Метою даної статті стала потреба розглянути різні підходи науковців стосовно визначення поняття «комунікативна компетенція», її складу і місця у процесі навчання іноземним мовам. Питання вивчення і оволодіння іноземною мовою та різноманітні підходи, що були запропоновані у різні часи для допомоги студентам, вивчаються представниками не лише української освіти, але й зарубіжними освіттями, які прагнуть розкрити таємницю набування навиків використовувати другу/іноземну мову в обсязі першої/рідної мови. По-перше, ними розрізняються вивчення іноземної мови і оволодіння іноземною мовою. Так, Дж. Юль (George Yule) відмічає, що оволодіння другою/іноземною мовою можливе лише за умови перебування у соціальному середовищі, де в рівних умовах вживануться обидві мови. До того ж, ним виокремлені відмінності у вивченні *іноземної* та *другої* мови. Перше має місце в умовах, коли мова, що вивчається, не є в ужитку в оточуючому середовищі. Друге відбувається у суспільстві, де говорять мовою, що вивчається. Так, наприклад, українські студенти на заняттях з англійською мовою в Україні вивчають англійську як іноземну. Ті ж самі студенти на заняттях з англійською у США або у Великій Британії будуть вивчати англійську як другу мову. Але в обох випадках, вони будуть вивчати іншу мову, і тому використання терміну *іноземна мова* (ІМ) буде доречним в нашій ситуації. На думку Дж. Юля, більш важливі відмінності стосуються понять *оволодіння мовою* та *вивчення мови*. Перше використовується по відношенню до поступового розвитку мовних навиків, під час природного користування мовою у звичайних, повсякденних комунікативних ситуаціях з тими, хто володіє цією мовою. Друге застосовується по відношенню до більш свідомого процесу збору та засвоєння знань про певні особливості мови, як-то: словникове наповнення, граматика, що відбувається, зазвичай, в освітніх установах. Дій, які асоціюються з вивченням іноземної мови у середніх та вищих школах, мають тенденцію приводити до наявності у студентів більш-менш глибоких знань про мову (які демонструють результати виконання тестових завдань), ніж володіння мовою (що можна простежити у повсякденному спілкуванні). Заданими Дж. Юля, ті, хто вивчав ІМ у ситуаціях близьких до звичайного спілкування з носіями мови, мали більш грунтовні знання, ніж ті, хто вивчав ту ж саму мову, але в більш традиційних аудиторних умовах [6, с. 162-163].

У процесі навчання ІМ, як відомо, застосовуються аудіовання, говоріння, письмо та читання, як основні види діяльності. Вони є взаємозалежними, тому неможливо вести розмову про використання або надання переваги одному з них. До того ж, у процесі навчання необхідно застосовувати у комплексі і пізнавальні стратегії і методи розвитку творчого мислення та методи розвитку навичок спілкування. Для цього необхідно забезпечити навчальний процес тими видами діяльності, що сприяють максимальному комунікативному використанню мови, підвищують рівень комунікативної компетенції.

Адже у наш час комунікативна компетенція виступає як одна з найбільш важливих професійно значущих характеристик, а її розвиток — як першочергове завдання вищої професійної освіти.

За Бірюк Л., комунікативна компетенція – це здатність користуватися мовою залежно від ситуації, особлива якість мовленнєвої особистості, набута у процесі спілкування або спеціально організованого навчання. Комунікативна компетенція складається з мовленнєвої компетенції (тобто уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями), прагматичної компетенції (або здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, що зумовлена комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стильових різновидів мовлення) [1, с. 68]. Проте компонентний склад комунікативної компетенції ще не остаточно сформовано, оскільки продовжує бути предметом досліджень і наукових дискусій з різних дисциплін. Деякі науковці, серед яких Лещенко Г., Горська О., Живицька Л. та інші, крім лінгвістичного складника виділяють ще й соціокультурний компонент, до якого входять етнокультурознавчий, країнопознавчий, культурологічний і лінгвокрайнознавчий види компетенції [4, с. 3].

Комуникативна компетенція розглядається спеціалістами в галузі мовної освіти з одного боку як обсяг повноважень особистості, а з іншого – як знання й досвід фахівця певної галузі. У зв'язку з рекомендаціями Ради Європи стосовно оновлення освіти, поняття комунікативної компетенції стало виходити на загально-дидактичний та загально-педагогічний рівень. Комуникативна компетенція є однією з п'яти ключових компетенцій, якими, згідно з рішенням Ради Європи, мають володіти молоді європейці. Ключові компетенції слід розуміти як « міжгалузеві знання, уміння та здібності, необхідні для адаптації та продуктивної діяльності у різних професійних товариствах » [1, с. 23]. У дослідженнях Волченко О.М. термін « комунікативна компетенція » розглядається як у широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому розумінні комунікативна компетенція визначається як досвід міжособистісної взаємодії з метою успішного функціонування у суспільстві з огляду на власні здібності та соціальний статус. У більш вузькому сенсі вона є синонімом іннопомовної комунікативної компетенції, тобто відображає особливості впливу іноземної мови на комунікативний розвиток студентів у професійній освіті [2, с. 43]. Зрозуміло, що формування комунікативної компетенції у студентів психологічних факультетів передбачає не тільки оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування та самоосвіти, але й дає їм можливість після закінчення вищого навчального закладу здійснювати певні функції у професійно-трудовій та соціально-культурній сферах спілкування.

У працях Дж. Юля визначення комунікативної компетенції (*communicative competence*), або, так званого відчуття мови, полягає у загальній здатності користуватися мовою правильно, доречно й гнучко. Що ж стосується компонентного складу, науковець виокремлює три компонента: граматична компетенція (*grammatical competence*), соціолінгвістична компетенція (*sociolinguistic competence*) і стратегічна компетенція (*strategic competence*). Перший компонент – граматична компетенція – включає правильне вживання слів і структур. Але зосередження уваги лише на ній не в змозі забезпечити студентів навичками розуміти та вживати словосполучення доречно. Уміння користуватися мовою залежно від ситуації називається соціолінгвістичною компетенцією. Цей компонент навчить студентів звертати увагу на соціальні, культурні, фізичні, лінгвістичні контексти для побудови доречного висловлювання. Стратегічна компетенція представляє собою уміння ефективно організувати висловлювання та

оминути певні труднощі, використовуючи стратегічні ходи. Під час занять з ІМ, особливо, проблемно-орієнтованих занять, у студентів виникають моменти внутрішнього лінгвістичного конфлікту між комунікативним наміром і спроможністю цей намір реалізувати. окремі студенти просто ніяковіуть і замовкають, що є поганою ідеєю, в той час як інші намагаються виразити себе, користуючись комунікативною стратегією, тобто, користуються описаним дії або об'єкта за допомогою словникового запасу, який вони вже мають. Подібна гнучкість у використанні ІМ є ключовим елементом в успішному спілкуванні. Адже, по суті своїй, стратегічна компетенція – це уміння долати потенційні проблеми у спілкуванні [6, с. 168-169].

Ще раз згадуючи про нові вимоги до компетентності випускника вищого навчального закладу, необхідно наголосити на трьох сферах особистості, які мають бути в її основі. До них відносяться потребисно-мотиваційна, операційно-технічна сфера та сфера самоосвідомості. Каткова Т.І. відмічає, що ці три компоненти є взаємозалежними. Відсутність першої перетворює діяльність на хаотичне накопичення окремих дій без чіткої та усвідомленої мети. Без третьої частини діяльність перетворюється на випадкову нерегульовану сукупність дій, коли втрачається мета діяльності та уявлення студентів про її досягнення [3, с. 79-80]. Тому одним з найважливіших завдань освіти є навчити студентів будувати свою діяльність як повноцінну, розумну, в якій всі три сфери особистості усвідомлені, збалансовані, достатньо розгорнуті та повністю здійснювані.

Що ж до видів діяльності, які сприяють цим процесам, науковець і дослідниця цих питань у сучасній педагогіці Пасинкова І.В. вважає їх наступними :

- Встановлення і підтримання стосунків і обговорення тем загального інтересу за допомогою обміну інформацією, ідеями, думками, досвідом тощо.
- Участь у вирішенні проблем, прийнятті рішень, узгоджені спільніх дій, спілкування з метою придбання речей, використування інформаційними службами.
- Отримання інформації методом її пошуку в усному або письмовому тексті з метою подальшого використання.
- Інформування в усній чи письмовій формі, наприклад, виступаючи з доповідю, або підготовка письмового повідомлення, інструкції.
- Прослуховування, прочитання або переклад оповідання, фільму, пісні, тематичного монологу або дискусії та висловлення особистого ставлення до сприйнятого.
- Творче використання мови піляхом спроб написати або усно створити оповідания, презентацію тощо [5, с. 62].

До змісту занять включаються теми, ситуації, проблеми, у межах яких формується навички іншомовного спілкування у майбутній практичній діяльності. На всіх рівнях навчання використовується автентичний (оригінальний) матеріал різного ступеня складності, оскільки, саме через автентичні тексти, що відображають особливості мови професійного спілкування, з'являється можливість формування у студентів не лише комунікативної, але й фахової компетенції.

Література

1. Бірюк Л.Я. Лінгводидактичний словник-довідник з «Шкільного курсу мови (української, російської) з методикою викладання у початкових класах»: На-

вчальній посібник для студентів факультету початкового навчання. — Київ — Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. — 160 с.

2. Волченко О.М. Комунікативна компетенція майбутніх учителів іноземних мов у контексті теорії діяльності // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини. — Ч. 1. — К.: Міленіум, 2005. — С. 40-46.

3. Каткова Т.І. Компетентний випускник — мета і результат діяльності вищого навчального закладу // Постметодика. — 2002. - № 2-3. — С. 78-84.

4. Лепченко Г. Комунікативна україномовна компетенція школярів у контексті сучасної мовної освіти // Українська мова і література в школі. — 2003. - № 7. — С. 2-5.

5. Пасіпкова І.В. Формування мовної компетенції в системі міжсобістєного і міжкультурного спілкування студентів // «Наука і освіта '2001»: Матеріали IV Міжнародної конференції. — Дніпропетровськ: Наука і освіта '2001. — Т.8. — С. 61-63.

6. Yule George. The Study of Language (3rd edition). — Cambridge University Press, 2006. — 273 р.

СПЕЦИФІКА ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ БІЗНЕСМЕНІВ

УДК: 159. 923. 2:330. 33. 01

Чернявська Т.П.

У статті представлені результати емпіричного дослідження емоційних станів власників, топ-менеджерів виробничих підприємств і приватних підприємців (рівень успішності, гендерні відмінності). Результати дослідження можуть бути використані в розробці методів і засобів психологічної корекції негативних емоційних станів і підвищення ефективності позитивних емоційних станів бізнесменів для досягнення успіху в їх професійній бизнес-діяльності.

Ключові слова: бізнесмен, емоційна сфера, стрес, конфлікт, невротичність, депресивність, емоційна лабільність, корекція.

СПЕЦИФИКА ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРЫ БИЗНЕСМЕНОВ

Чернявская Т.П.

В статье представлены результаты эмпирического исследования эмоциональных состояний собственников, топ-менеджеров производственных предприятий и частных предпринимателей (уровень успешности, гендерные различия). Результаты исследования могут быть использованы в разработке методов и средств психологической коррекции негативных эмоциональных состояний и повышения эффективности позитивных эмоциональных состояний бизнесменов для достижения успеха в их профессиональной бизнес-деятельности.

Ключевые слова: бизнесмен, эмоциональная сфера, стресс, конфликт, невротичность, депрессивность, эмоциональная лабильность, коррекция.